

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано деякі аспекти правового регулювання податкової політики за законодавством України. Виявлено наявні недоліки законодавства України у сфері податкової політики. Запропоновано шляхи вирішення наявних проблем у податковій політиці України.

Аннотация. Проанализированы некоторые аспекты правового регулирования налоговой политики по законодательству Украины. Выявлены существующие недостатки законодательства Украины в сфере налоговой политики. Предложены пути решения существующих проблем в налоговой политике Украины.

Annotation. Some aspects of legal control of tax policy according to the legislation of Ukraine are analyzed. The existing shortcomings of Ukrainian legislation in the field of tax policy are defined. The ways of solving the existing problems in tax policy of Ukraine are offered.

Ключові слова: Податковий кодекс України, податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, оподаткування, податкова ставка.

Прийняття Податкового кодексу України, який набрав чинності з 1 січня 2011 року і надалі зазнав значних доповнень та поправок, покликане вирішити нагальні питання, врегулювати відносини, що виникають у процесі встановлення та зміни податків і зборів в Україні, запровадити однакові "правила гри" для платників податків і таким чином досягти підвищення рівня добровільної сплати податків та збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів. Актуальність теми обумовлена новими явищами в економіці України, її спрямуванням на перехід до ринкових відносин, де управління господарськими процесами вимагає активного використання інструментів фінансового механізму, які включають податки. Але, з іншого боку, відсутність досвіду в Україні у сфері використання тих самих інструментів та недосконала законодавча база значно знижують ефективність функціонування податкової системи України.

Метою статті є виявлення сучасних проблем податкової політики України та розкриття шляхів їх вирішення. Об'єктом дослідження є Податковий кодекс України, а предметом – деякі податки, прописані у Податковому кодексі, та механізм оподаткування.

Особлива увага в Податковому кодексі приділена стимулюванню інноваційної та інвестиційної діяльності, що є досить важливим кроком в умовах міжнародної економічної інтеграції. Крім того, передбачається скорочення кількості податкової звітності та спрощення системи документообігу.

Експерти Світового банку вважають, що новий Податковий кодекс включає ряд позитивних моментів, проте він не вирішує ключових проблем податкової політики та адміністрування. "Податковий кодекс майже не знижує складності і обтяжливості податкового адміністрування", – йдеться в макроекономічному огляді Всесвітнього банку. Серед негативних аспектів у Всесвітньому банку називають зниження податкової бази податку на прибуток та податку на додану вартість (ПДВ) через введення податкових пільг. "Таким чином, зниження ставки прямих податків стає фіскально більш складним", – підкреслюється в макроекономічному огляді Всесвітнього банку. Серед досягнень у Всесвітньому банку зазначили оптимізацію місцевих податків, реформування податку на прибуток для страхових компаній і консолідацію окремих частин податкового законодавства в єдиний кодекс [1].

Ідеальна податкова система не функціонує в жодній країні світу, тому що просто не існує моделі ідеальної податкової системи, яка позбавлена будь-яких недоліків. Громадяни країни завжди незадоволені тим, що повинні сплачувати податки, але, оскільки держава не в змозі ефективно функціонувати за відсутності податкового механізму, вона повинна створити такі умови, які не будуть руйнівними для добробуту агентів. Адже податки – це одна із форм вирівнювання доходів юридичних і фізичних осіб з метою досягнення соціальної справедливості й економічного розвитку. Тому теоретики та практики працюють над тим, аби створити таку податкову систему, яка б забезпечила оптимальне конкурентне середовище для бізнесу й одночасно була б ефективним фіскальним інструментом.

Сучасна податкова система України зберігає низку суттєвих недоліків, які є системними. По-перше, витрати платників на виконання вимог податкового законодавства залишаються надмірно високими. По-друге, відсутнє стабільне регулювання оподаткування, а чинна нормативно-правова база непрозора та заплутана. По-третє, багаторазове оподаткування (оподатковуються дохід, додана вартість, справляються акцизний податок, обов'язкові відрахування до спеціальних фондів), високі ставки деяких податків, переважно фіскальний характер податкової системи створюють несприятливі умови для підприємництва та стримують економічну активність [2]. До того ж прийняття Податкового кодексу було дещо поспішним, і тому його зміст потрібно постійно вдосконалювати. Проблематикою даного питання займалися такі українські вчені: Ревун В. І., Єфименко Т. І., Музиченко О. В.,

Як показує аналіз, податкова система переобтяжена численними дрібними податками, витрати на облік, контроль і адміністрування яких перевищують надходження від їх сплати.

Підприємства змушені вести подвійний облік – бухгалтерський і податковий, щомісяця готувати численні звіти, впроваджувати нові та дорогі засоби автоматизації облікової роботи, відстежувати часті зміни нормативної бази. Методи обчислення податків встановлено в законодавчих актах та обумовлено в інструкціях Державної податкової адміністрації України, але часто надто складні алгоритми обчислення податків перетворюються на широке поле для помилок і зловживань як із боку платників, так і з боку податківців [3].

В Україні набула поширення практика, коли тягар податкового тиску перекладається на ті підприємства, які працюють легально і доволі прибутково. Це спонукає керівників таких компаній шукати шляхи отримання податкових пільг, замість того щоб підвищувати ефективність своїх підприємств. У результаті пільгами користуються підприємства й галузі, що спроможні вийти із кризи й розвинутися й без довгострокового пільгового режиму оподаткування та які не є основою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. А ринково-орієнтовані підприємства, що потребують фінансової підтримки для освоєння нових ринків, технологій, продуктів, навпаки, змушені платити більшу частину податків. Таким чином, пільги стимулюють розвиток тіньової економіки. Як констатують експерти, пороговим, тобто критичним рівнем тінізації економіки є 40 % від офіційного ВВП. За оцінками австрійського економіста Фрідріха Шнейдера, у Північній Європі її частка зараз становить 10 – 18 % від реального ВВП, у Середземномор'ї – 20 – 25 %, а в колишніх соціалістичних державах – 36 – 39 % (в Україні – 57 %) [4].

Для вирішення зазначених проблем доцільно вжити заходів, які могли б удосконалити систему оподаткування:

1. Зменшення податку на прибуток підприємств. До 2011 р. включно ставка цього податку в Україні складала 25 %. Податковий кодекс передбачає її поступове зниження до 16 % у 2014 р. У деяких країнах вона значно нижча: у Росії та Сербії – 14 %, у Латвії – 15 %. На думку деяких експертів, зрівняння ставки податку підприємств зі ставкою податку з доходів фізичних осіб зменшить стимули до мінімізації та ухиляння від сплати податків, стимулюватиме розвиток підприємництва.

Доцільно використати досвід розвинених країн в оподаткуванні прибутку підприємств. Ставки податків визначають прибуток підприємства, який є фінансовим джерелом його розвитку, вдосконалення науково-технічного потенціалу й матеріальної бази. Прибуток є власним джерелом інвестиційних та інноваційних проектів підприємства, а впровадження останніх передбачає як вихідну умову отримання достатнього за величиною прибутку. Отже, там, де ресурси використовуються неефективно, ставки податків мають бути високими, і навпаки, там, де ефективність використання є високою, – низькими. Оптимальним є варіант плаваючих ставок податків. Законодавством установлюється гранична (максимальна) ставка податку, яка автоматично (без участі органів управління) знижується, зважаючи на підвищення ефективності роботи підприємства. Фактично виробник сам визначає ставку податку в тій частині, в якій він забезпечує найвищу ефективність використання фінансових ресурсів, одержаних унаслідок зниження ставки податку. Тобто, якщо підприємство може із найвищою ефективністю використати фінансові ресурси – використовує зниження ставки, не може – віддає ці переваги тим підприємствам, які здатні на це [5].

Плаваючі ставки податків дають змогу оптимізувати пропорції розподілу прибутку між державою і підприємством. Раніше цю функцію намагалися виконувати, надаючи різні податкові пільги. Право на податкову пільгу фіксувалося в законодавстві й ніяк не узгоджувалося з ефективністю використання фінансових ресурсів на підприємстві, якому пільга надавалася. За своєю суттю податкові пільги є прихованою формою надання дотацій виробникам. Тому пільги слід оформлювати у вигляді дотацій. Дотації не відіграють жодної стимуляційної ролі. Швидше навпаки, дедалі погіршують ефективність роботи підприємств, яким вони надаються. Запроваджуючи плаваючі ставки податків, бажано відмовитися від податкових пільг. Із податкового законодавства доцільно виключити таке поняття, як податкова пільга, а всі проблеми вирішувати пільговим кредитуванням і дотаціями [6].

2. Спрощення вимог до амортизації активів підприємств. Це буде стимулювати інвестиційну діяльність.

3. Зменшення ставки ПДВ. Це розширюватиме базу оподаткування за умови скасування всіх пільг. За розрахунками експертів у разі скасування лише деяких пільг із ПДВ ставку податку можна було б негайно зменшити до 16 % без будь-яких втрат доходу.

Численні рекомендації провідних західних економістів щодо залучення необхідних коштів через непрямі податки, можливо, й відіграли свою роль на початковому етапі застосування ПДВ в Україні. Саме фінансові мотиви викликали в 1992 р. введення ПДВ із надто високою ставкою – 28 %. Після її зниження в 1995 р. до 20 % ПДВ залишається на рівні максимальних ставок, рекомендованих ЄС (14 – 20 % на основні групи товарів за більш низьких ставок для окремих груп). Чинна в Україні ставка ПДВ помітно перевищує ставки в розвинених країнах: у Канаді – 7,58 %, у Німеччині – 15 % (для продуктів – 6 %), в Англії – 17,5 %, в Японії – 3 %. Тож позитивно можна оцінити намір зниження ставки ПДВ в Україні згідно з Податковим кодексом до 17 % у 2014 році. З метою зменшення диференціації рівня життя громадян ставки непрямих податків, зокрема ПДВ, доцільно встановлювати диференційовані: використовувати занижені ставки для товарів, які включені до мінімального споживчого кошика, і завищені – для предметів розкоші.

Доцільно встановлювати еластичну ставку ПДВ лише на продукцію, яка реалізується на внутрішньому ринку. Оскільки прийнятий в Україні порядок передбачає повернення ПДВ суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, то ставка ПДВ для них залишається фіксованою. Передбачається також, що сума ПДВ, яка повертається експортерам, зараховується до Державного інноваційного фонду відповідної галузі виробництва.

Знижуючи ставку ПДВ, можна змінити попит на продукцію, а отже, оподаткуванню ПДВ підлягатиме більший обсяг товарів, хоча і за нижчою ставкою. У цьому разі є можливість так відрегулювати ставки ПДВ, що при зменшеній ставці ПДВ сумарні податкові надходження збільшаться завдяки збільшенню кількості товару, який оподатковується.

4. Зменшення кількості податків та спрощення алгоритму їх нарахування.

5. Удосконалення Податкового кодексу, унеможливлення подвійного трактування деяких норм податкового законодавства. Це допоможе вирішити проблему непрозорості та заплутаності нормативно-правової бази оподаткування.

Насамкінець слід зазначити, що всі запропоновані заходи взаємопов'язані: зменшення державних видатків зробить можливим зниження ставок основних податків та скасування малоефективних податків без будь-яких витрат для бюджету. Податкову систему країни треба змінювати таким чином, щоб більше враховувались економічні інтереси обох сторін – держави і платників податків, а також усувалася зацікавленість платників у податкових незаконних ухиляннях.

Література: 1. Сайт Світового банку. – Режим доступу : www.worldbank.org.ua. 2. Проблеми податкової системи України та актуальні шляхи їх вирішення як передумова ефективного функціонування економіки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_NND_2011/Pravo/2_81516.doc.htm. 3. "Підводне каміння" нового Податкового кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/75596.doc.htm. 4. Ісаченкова О. Г. Шляхи удосконалення податкової системи України [Електронний ресурс] / О. Г. Ісаченкова, Г. О. Шункіна. – Режим доступу : <http://intkonf.org/isachenkova-og-shunkina-go-shlyahi-udoskonallya-podatkovoyi-sistemi-ukrayini/>. 5. Аналіз переваг та недоліків проекту Податкового кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/75414.doc.htm. 6. Еластична ставка податку як стимул економічного зростання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64011.doc.htm.